

Остап Черемшинський, Романа Черемшинська

ВЕЛЕСНІВСЬКИЙ ЕТНОГРАФІЧНО- МЕМОРІАЛЬНИЙ МУЗЕЙ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА І ЙОГО ДІЯЛЬНІСТЬ

*Етнографічно-меморіальний музей Володимира Гнатюка
у с. Велеснів Монастириського району*

Історія створення музею Володимира Гнатюка. Листування, зустрічі, отримування унікальних матеріалів та експонатів про Володимира Гнатюка. «Тематико – експозиційний план Велеснівського етнографічно – меморіального музею Володимира Гнатюка» склали на основі зібраних матеріалів та унікальних експонатів наукові працівники Тернопільського обласного краєзнавчого музею Ігор Герета та Остап Черемшинський. Експозиція музею розміщена у восьми кімнатах та фойє, з котрих в чотирьох – розповідь про життя і наукову діяльність українського письменника, етнографа, фольклориста, літературознавця, мовознавця, лінгвіста, славіста, історика, мистецтвознавця, перекладача, видавця, громадсько – культурного діяча – Володимира Гнатюка.

Ключові слова: *Експонати, меморіальні речі, книги, збірники, рукописи.*

Утой звичайний буденний день (вівторок, 6 червня 1961 року) на четвертій сторінці нашого обласного часопису «Вільне життя», доповнюючи краєзнавчу картотеку, описав велику статтю Петра Медведика «Академік Гнатюк», присвячену 90-річчю від дня народження вченого, що була опублікована в рубриці «Наші земляки». Стаття проілюстрована унікальною світлиною, на якій сфотографувалися 1905 року у Львові Михайло Коцюбинський, Іван Франко і Володимир Гнатюк.

Знайомлячись із статтею, я в першому абзаці прочитав про те, що Володимир Гнатюк народився в селі Велесневі Монастириського району на Тернопільщині. Ще до цього моменту, коли мені 19 травня виповнилось 25 років, я не

знав, що в моєму селі народився видатний український етнограф і фольклорист, дійсний член Всеукраїнської Академії Наук. Дивлячись на світлину, я відчув невимовну радість та велике хвилювання: поруч із велетами українського красного письменства Михайлом Коцюбинським, Іваном Франком сидить наш земляк-велеснянин Володимир Гнатюк (рис.1)!

Той день став початком великої події в моєму житті, яка триває і до сьогодні, бо я почав збирати матеріали про Володимира Гнатюка, а глибоко в моєму серці жевріла таємна надія про створення меморіального музею академіка в його родинному Велесневі.

6 червня 1961 року я розпочав листування з академіями наук України, Росії, Болгарії, Польщі, Чехо-Словаччини; архівами та науковими установами Києва, Львова, Тернополя, Праги і Братислави, Варшави і Кракова, Москви і Ленінграда, звідки потоком надходили все нові й нові унікальні та оригінальні матеріали й експонати вже для майбутнього музею вченого у Велесневі.

В той час я мав щастя листуватися, зустрічатися, отримувати унікальні матеріали та експонати про Володимира Гнатюка від Лесі – дочки Володимира Гнатюка, онуки вченого – Лялі-Христини, Ірини – дочки Михайла Коцюбинського, Тараса – сина Івана Франка, композиторів Миколи – сина Філарета Колесси, Станіслава Людкевича, Семена та Кирила – синів Василя Стефаніка, Платоніди – дружини Гната Хоткевича, Наталії Семанюк – дружини Марка Черемшини, чеха Франтішека Главачека – друга Володимира Гнатюка, Юрія Тобілевича – онука Івана Карпенка-Карого, Тимофія і Нестора – онуків Тимотея Бордуляка, академіка Івана Крип'якевича, письменника Михайла Рудницького, Остапа – сина Миколи Лисенка, Івана Боднара – швагра Володимира Гнатюка та інших.

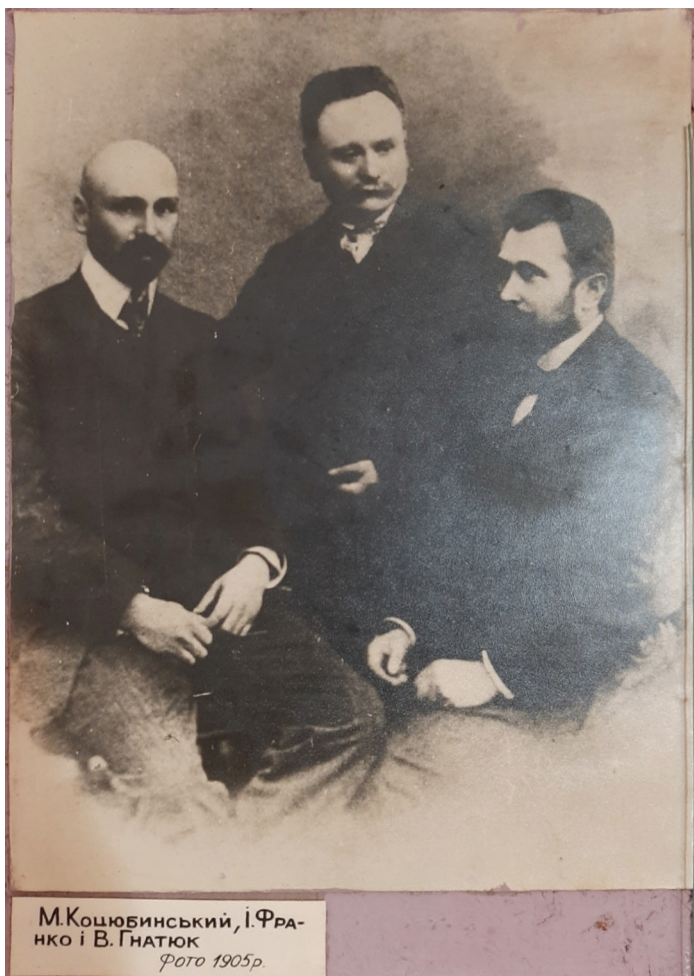

Рис. 1. М. Коцюбинський, І. Франко і В. Гнатюк (1905 р.).

З 1964 року я почав друкуватися у «Вільному житті». Це були короткі інформації про хід збору матеріалів про Володимира Гнатюка та оригінальних експонатів для майбутнього музею академіка-земляка.

У вересні 1964 року за проектом голови місцевого колгоспу Лева Мацюка розпочалося будівництво приміщення для музею, яке закінчилося у вересні 1967-го.

Отож, з публікації статті «Академік Гнатюк» Петра Медведика, що стала першим експонатом Етнографічно-меморіального музею Володимира Гнатюка у Велесневі, з такою дедикацією «Народному музеєві Володимира Гнатюка у Велесневі – від автора першої статті про видатного нашого земляка у пресі Тернопільщини. Петро Медведик, 9. V. 1966 р.», розпочалася історія заснування музею академіка Володимира Гнатюка.

Саме публікація у «Вільному житті» та інші матеріали 60-х років ХХ століття стали основою початку теперішнього Етнографічно-меморіального музею Володимира Гнатюка у Велесневі!

Складаю сердечну подяку та щирі побажання всім колишнім і теперішнім працівникам часопису Тернопільщини «Вільне життя».

Етнографічно-меморіальний музей Володимира Гнатюка заснований з ініціативи мешканців села Велеснів Остапа Черемшинського і його сестри Романи Черемшинської 1 вересня 1968 року. Для якого Остап Степанович вже від 6 червня 1961 року збирав матеріали про життя і діяльність вченого-земляка, меморіальні речі академіка-велеснянина та членів його сім'ї й родини, етнографічні експонати-сучасники славного краянину. На вимогу Остапа Черемшинського було збудовано у селі Велеснів спеціальний будинок в 1964-1967 роках за проектом голови місцевого колгоспу «Дружба» Лева Мацюка і в ньому 31 травня 1969 року о 13 годині дня було урочисто відкрито музей Володимира Гнатюка. На пропозицію Остапа Степановича названо «Етнографічно-меморіальний музей Володимира Гнатюка». На святі виступили: народний артист України, композитор Микола Колесса – сучасник Володимира Гнатюка (Львів), доктор філологічних наук Михайло Яценко (Київ), доктор історичних наук Юрій Гошко (Львів), письменники Агата Турчинська (Київ), Роман Лубківський (Львів), Микола Костенко, Володимир Вихруц (Тернопіль), керівники району Ярослав Сорока і Григорій Шпак, області Іван Ярковий і Василь Куліш.

«Тематико-експозиційний план Велеснівського етнографічно-меморіального музею Володимира Гнатюка» склали

на основі зібраних матеріалів та унікальних експонатів наукові працівники Тернопільського обласного краєзнавчого музею Ігор Герета та Остап Черемшинський, а експозицію оформляли київські художники-декоратори Ірина Левитська та Юрій Кисличенко від 5 травня по 31 серпня 1968 року і 1 вересня він навстіж відчинив свої двері для відвідувачів. На той час в експозиції було 400 експонатів, які розмістилися у п'яти кімнатах. З 1976 року експозицію розширено ще на три кімнати.

Експозиція музею розміщена у восьми кімнатах та фойє, з котрих в чотирьох – розповідь про життя і наукову діяльність українського письменника, етнографа, фольклориста, літературознавця, мовознавця, лінгвіста, славіста, історика, мистецтвознавця, перекладача, видавця, громадсько-культурного діяча, секретаря Наукового товариства імені Шевченка у Львові (1898-1926 рр.), члена-кореспондента Російської Академії Наук (1902 р.), члена Наукового етнографічного товариства Чехословаччини (1905 р.), академіка Всеукраїнської Академії Наук (1924 р.), члена багатьох наукових Товариств Австрії, Німеччини, Чехословаччини, Швеції, лауреата Премії імені Олександра Котляревського (1913 р.), в котрих є вкраплення меморіальних речей вченого, членів його сім'ї, його світлини, мапи Австро-Угорщини за 1895 – 1902 роки, рукописи, альбоми, книги та окремі збірники з автографами вченого-земляка; книги і збірники праць та книги багатьох письменників і вчених України та ряду європейських держав, що видані ним; домотканні рушники, верети, виткані батьком академіка – Михайлом Гнатюком; предмети побуту Галичини, Гуцульщини, Закарпаття, Словаччини, Сербії.

У кімната – «Вшанування пам'яті Володимира Гнатюка», де зібрано унікальні видання з повідомленнями та некрологами про смерть академіка-земляка; матеріали, документи, світлини, книги та інші експонати, що широко розповідають про вшанування імені Володимира Гнатюка в Україні та поза її межами. Тут експонується надмогильний пам'ятник вченому з Личаківського цвинтаря у Львові. Багато матеріалів розповідають про відкриття пам'ятників Володимирові

Гнатюку у Велесневі, Львові та Тернополі, меморіальних таблиць на честь вченого у Велесневі, Бучачі, Тернополі, Івано-Франківську, Криворівні, про надання імені академіка Велеснівській загальноосвітній I-II ступенів школі, Бучацькій гімназії, Тернопільському національному педагогічному університетові та вулицям у Велесневі, Монастириськах, Бучачі, Тернополі, Івано-Франківську, Ужгороді, Львові, Руському Керестурі (Югославія). Тут же експонуються мистецькі твори художників Григорія Смольського, Ірини Левитської, Маргарити Старовойт, заслужених художників України Богдана Ткачика, Івана Крислача, присвячені Володимирові Гнатюку, монографії про вченого, видання його праць в Україні, Словаччині, Югославії, Румунії, Німеччині, Канаді, Франції, Австрії, Америці; книги академіка та про нього, що побачили світ у 1964-2009 роках.

Експонуються унікальні експонати, що розповідають про Всеукраїнські та міжнародні ювілейні наукові конференції, присвячені 100-, 120-, 125-, 130-, 135-, 140-, 145-річчям від дня народження Володимира Гнатюка, котрі відбулися 1971, 1991, 1996, 2001, 2006, 2011, 2016 роках у Києві, Львові, Тернополі, Ужгороді, Монастириськах, Велесневі, Пряшеві і Свиднику (Словаччина), Новому Саді (Сербія). Широко показано урочисте відкриття перед музеєм Володимира Гнатюка йому пам'ятника 23 травня 1971 року о 13 годині дня, в якому взяли участь доктори філологічних наук, фольклористи Наталя Шумада, Олексій Дей та член-кореспондент Академії наук України Микола Сиваченко (Київ), громадсько-культурний діяч, краєзнавець Степан Нечай (Тернопіль), автори пам'ятника – скульптор Лука Біганич, архітектор Володимир Блюсюк (Львів), Герой соціалістичної праці Павлина Дворська (с. Горигляди), керівники району Ярослав Сорока і Григорій Шпак.

На могилі вченого, 12 листопада 1971 року о 14 годині дня, на Личаківському цвинтарі у Львові, урочисто відкрито пам'ятник (автор – скульптор Лука Біганич), під час якого виступили поети Ростислав Братунь, Роман Лубківський, Лідія Шевело; вчені Юрій Гошко, Мирослав Мороз, земляк вченого Остап Черемшинський (с. Велеснів).

Перед Тернопільським національним педагогічним університетом імені Володимира Гнатюка 8 жовтня 1999 року о 15 годині дня Президент України Леонід Кучма та ректор університету Володимир Кравець відкрили пам'ятник вченому (скульптор Володимир Мельник).

Експонуються матеріали урочистих святкувань 540-, 545-, 550- і 555-, 560-, 565-річчя з часу першої історичної писемної згадки про село Велеснів, які відбулися 1994, 1999, 2004, 2009, 2014, 2019 роках та святкування 40-річчя урочистого відкриття Етнографічно-меморіального музею Володимира Гнатюка, яке відбулося 31 травня 2009 року та 50-річчя урочистого відкриття Етнографічно-меморіального музею Володимира Гнатюка, яке відбулося 6 червня 2019 року.

VI кімната – меморіальна «Вітальня сім'ї Володимира Гнатюка»;

VII кімната – меморіальна «Робочий кабінет Володимира Гнатюка», де розташовані меморіальні речі, що належать особисто Володимирові Гнатюку, його дружині Олені, дочкам Ірині та Лесі, синові Юрію. Тут також рукописи вченого, Івана Труша, Івана Франка, Зоріана Доленги-Ходаковського, Осипа Бодянського, Франтішека Главачека, Івана Крип'якевича, Станіслава-Тадеуша Грабовського; книги та окремі видання праць вченого з його власної книгозбірні, альбоми, географічні мапи з власноручними помітками, написами, підкресленнями сіл для відвідування їх з метою записування народних перлин під час наукових експедицій на Закарпаття, у Словаччину, Румунію, Югославію та Угорщину.

Восьма кімната – фондова, наукова бібліотека музею та виставкова. Фонди музею вченого нараховують близько 10.000 одиниць оригінальних експонатів, з них близько 1.000 – меморіальних, серед яких рукописи, автографи, світлини Володимира Гнатюка, членів його сім'ї, друзів; прижиттєві видання праць та збірників вченого, книги письменників та вчених – сучасників його, видані ним же; матеріали з історії сіл Велеснів та Залісся. Тут влаштовуються різні тематичні виставки до ювілейних дат в історії

України та письменників і вчених – сучасників та друзів Володимира Гнатюка.

Музей має велику мистецьку Гнатюкіану – творів лауреатів Шевченківської премії, народних художників України Олени Кульчицької, Василя Касіяна, Володимира Патики, Василя Перевальського, Миколи Стратілата, заслужених художників України Стефанії Гебус-Баранецької, Івана Крислача, Богдана Ткачика, Ярослава Омеляна, Євгена Удіна, заслуженого діяча мистецтв України Степана Данилишина, львівських графіків Софії Караффи-Корбут, Маргарити Старовойт, живописця Григорія Смольського – родича академіка.

Українські художники Михайло Бойчук, Володимир Патик, Степан Данилишин, Богдан Ткачик, Микола Стратілат, Маргарита Старовойт намалювали портрети Володимира Гнатюка, а киянка Ірина Левитська та львів'янин Іван Крислач створили серію тематичних графічних робіт за мотивами творчості вченого.

Наприкінці 60-х – початку 70-х років ХХ століття народний художник України Василь Перевальський зробив 13 графічних робіт, якими проілюстровано збірку «Українські народні пісні в записах Володимира Гнатюка» (К.: «Музична Україна», 1971), 10 з яких він прислав для музею.

Заслужений художник України, графік Іван Крислач своїми графічними роботами проілюстрував перше видання нарису-путівника Ігоря Герети та Остапа Черемшинського «Етнографічно-меморіальний музей Володимира Гнатюка у Велесневі» (Львів: «Каменярь», 1971).

В 70-х роках під впливом коломийки «Назбирала троє-зілля, червону рутоньку, та схотіла зчарувати мене сиротоньку» (у записі Володимира Гнатюка) молодий буковинський поет, композитор і співак, Герой України Володимир Івасюк створив знамениту пісню «Червона рута».

Працюючи з Гнатюківськими збірками, український письменник – уродженець Тернопільщини – Борис Харчук на їх основі написав повість «Планетник».

У фойє музею відвідувачів зустрічає меморіальна таблиця (робота львівського митця – скульптора і художника

Богдана Романця) словами Івана Франка: «В. Гнатюк феноменально щасливий збирач усякого етнографічного матеріалу, якому з наших давніших збирачів, мабуть, не дорівняв ні один», яку встановлено 31 серпня 1968 року в останній день оформлення експозиції музею. Тут експонуються постійні виставки: археологічна «Сива давнина Велеснева», документальна «Велеснів крізь віки», книжкові – «У світі чарівних казок», «Квітни, мово наша рідна!», а у VIII кімнаті ювілейні виставки до 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка: книжкові – «Тарас Шевченко», «Кобзар» Тараса Шевченка», мистецька – «Геній України», філателістично-філокартично-фалеристична – «Провісник волі»; книжково-ілюстративна «Наші земляки на фронтах війн», книжкові – «Володимир Гнатюк і НТШ у Львові», «Сучасна Гнатюкіана», «Володимир Івасюк».

Від 1 вересня 1968 року по 1 травня 1970 року музей діяв на громадських засадах, в травні 1970 року музею присвоєно звання «Народний», а від 1 червня 1971 року по 31 грудня 2001 року – відділ Тернопільського обласного краєзнавчого музею, від 1 січня по 31 грудня 2002 року – музей самостійний, підпорядкований Монастириському районному відділу культури. А від 1 січня 2003 року музей став обласним комунальним Етнографічно-меморіальним музеєм Володимира Гнатюка і підпорядкований управлінню культури Тернопільської обласної державної адміністрації і Тернопільській обласній раді.

Музей відвідали родичі академіка – онука Рада, дочка сина вченого Юрія Гнатюка, його син Володимир та правнучка Марина Гнатюк; зять швагра Гнатюка Івана Боднара – художник Григорій Смольський з дружиною Оксаною та синами Андрієм, Богданом, Мирославом з їх дружинами, внучатий племінник Микола Гнатюк – мешканець Ужгорода.

Поріг меморіальної домівки земляка переступали українські письменники Роман Лубківський, Агата Турчинська, Микола Костенко, Дмитро Бедзик, Оксана Сенатович, Ганна Чубач, Марія Влад, Олесь Бердник, Володимир Вільний, Борис Харчук, Володимир Барна, Георгій Петрук-Попик,

Степан Пушик, Володимир Пушкар, Володимир Вихрущ, Марія Якубовська, Роман Кудлик, Ярослав Сачко, Василь Кравчук, Іван Іов, Микола Кулак, Валентин Козак, Борис Демків, Олександр Астаф'єв, Михайло Ониськів, Гаврило Чернихівський та вчені – академік НАН України Микола Мушинка, член кореспондент НАН України Микола Сиваченко, Михайло Чернопиский, Олег Купчинський, Богдан Медвідський, Віктор Чабаненко, Микола Зимомря, Дюра Латак, Наталя Шумада, Микола Грицюта, Олексій Дей, Сергій П'ятаченко, Роман Гром'як, Ольга Кровицька, Наталя Жмака, Ольга Бенч, Стефанія Гвоздевич, Ганна Сокіл, Іван Красовський, Юрій Станішевський, Роман Матейко, Симеон Сакач, Наталя Стаценко, Михайло Гуць, Надія Пазяк, Ігор Герета, Сергій Ткачов, Богдан-Роман Хаварівський та інші.

Тут побували художники – народний художник України Дмитро Крвавич, заслужений діяч мистецтв України Степан Данилишин, заслужені художники України Богдан Ткачик, Євген Удін, Іван Крислач, Ірина Левитська, Євген Савка, львівська графік Маргарита Старовойт, артисти – народні артисти України Наталя Сумська, Люся Давидко, Микола Загребельний, Степан Савка, В'ячеслав Хім'як, Володимир Ячмінський, Мирослав Коцюлим, Святослав Максимчук, Гриць Драпак, Микола Огренич, заслужений діяч мистецтв України Михайло Сливоцький; композитори – народний артист України, Герой України Микола Колесса, Василь Подуфалий; вокальний дует «Два кольори» (заслужені артисти України Людмила Гримальська і Олександр Ледньов), заслужені артисти України Марія Гонта, Євдокія і Анатолій Бобровські, Володимир Пушкар; артисти академічних драматичних театрів Тернополя та Ужгорода; народні депутати України Лілія Григорович, Іван Стойко; туристи з Канади, США, Англії, Австралії, Словаччини, Сербії, Болгарії, Польщі, країн Прибалтики, Росії та інших країн світу.

Музей проводить науково-дослідну, науково-масову, виставкову, збиральницьку, екскурсійну, фольклористичну роботу. Його наукові працівники брали участь у святкуван-

ні ювілеїв Соломії Крушельницької у Львові та селі Біла, Богдана Лепкого у Тернополі і Бережанах, Тимотея Бордуляка в селі Великий Ходачків, Івана Франка у Львові та Нагуєвичах, Михайла Коцюбинського у Вінниці, Чернігові, Дрогобичі, Івано-Франківську. Брала участь у трьох «Діалогах двох культур: української і польської» в Кременці.

Доповіді, повідомлення, Романи та Остапа Черемшинських опубліковано в наукових збірниках Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Літературно-меморіального музею Михайла Коцюбинського у Вінниці, Тернопільського краєзнавчого музею, «Лемківських календарях» за 2011 і 2012 роки, журналах «Літературний Тернопіль», «Дзвін», газетах «Літературна Україна», «Культура і життя», «Вільне життя», «Вісті Придністров'я».

Велесневу, Володимирові Гнатюку та його музеєві свої вірші присвятили: Роман Лубківський, Лідія Шевело, Степан Пушик, Володимир Вихрущ, Георгій Петрук-Попик, Володимир Мацюк, Антін Субчак, Василь Ільків, Петро Остап'юк, Володимир Теліщак, Петро Шаряк, Марія Гримак та пісні Василь Ільків, Віктор Гук, Петро Шаряк, Марія Гримак, а прозаїк Дмитро Бедзик написав роман-трилогію «Украдені гори» (К.: «Дніпро», 1975), автограф розділу, що присвячений Іванові Франку та Володимирові Гнатюку, зберігається у фондах музею.

Література

1. Герета І. Музей Володимира Гнатюка у Велесневі // Народна творчість та етнографія.- К.: 1969.- № 4.- С. 87-90.
2. Герета І., Черемшинський О. Етнографічно-меморіальний музей Володимира Гнатюка у Велесневі: Нарис-путівник.- Львів: «Камеоря», 1971.- 95 с., з іл.
3. Герета І., Черемшинський О. Етнографічно-меморіальний музей Володимира Гнатюка у Велесневі: Нарис-путівник. 2-е вид., допов.- Львів: «Каменярь», 1982.- 79 с., іл.
4. Черемшинський О. Гнатюка В. М. Музей // Українська Літературна Енциклопедія.- К.: 1988.- Т. І.- С. 434.

5. Герета І., Черемшинський О. Етнографічно-меморіальний музей Володимира Гнатюка у Велесневі: Нарис-путівник.- 3-є вид., допов.- Львів: «Каменяр», 1991.- 95 с., іл., 4 арк. іл.
6. Черемшинський О. Монастирський район: Велеснів // Земля Тернопільська: Туристичний путівник.- Тернопіль: «Джура», 2003.- с. 190; іл.- с.194-195.
7. Черемшинський О. Гнатюка В. М. Музей // Тернопільський Енциклопедичний Словник.- Тернопіль: «Збруч», 2004.- С. 369.- іл.
8. Черемшинський О. Велеснівський етнографічно-меморіальний музей Володимира Гнатюка// Черемшинський О., Козубський П., Багірова Н., Іванов О. Монастирськ та район: Путівник.- Тернопіль: «Наш Світ», 2004.- С. 11-13.
9. Черемшинський О., Бачинський В., Черемшинська Р., Герета І. Етнографічно-меморіальний музей Володимира Гнатюка у Велесневі: Нарис-путівник.- 4-е вид., допов.- Тернопіль: «Збруч», 2006.- 93 с., іл., 4 арк. іл.
10. Черемшинський О. Монастирська – Дубенка – Велеснів – Вербка – Коропець – Горигляди: Велеснів // Дуда І. Монастирська. Історико-краєзнавча хроніка: Путівник.- Тернопіль: «Збруч», 2006.- С. 21-23; кольор. іл.- 21 с.
11. Черемшинський О. Музей В. Гнатюка // Іванов О. Монастирська та район: Путівник.- Тернопіль: «Наш Світ», 2009.- С. 14-15.
12. Мушинка М. Володимир Гнатюк: Життя та його діяльність в галузі фольклористики, літературознавства та мовознавства: 2-е вид., допов. та перероб. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2012. – 384 с.

Ostap Cheremshinski, Romanna Cheremshinska

VELESNIV ETHNOGRAPHIC AND MEMORIAL MUSEUM BY VOLODYMYR HNATYUK AND ITS ACTIVITY

Abstract. History of the Vladimir Hnatiuk Museum. Correspondence, meetings, receiving unique materials and exhibits about Volodymyr Hnatiuk. «Thematic and exposition plan of the Velesnivsky Ethnographic and Memorial Museum of Volodymyr

---

Hnatyuk» was compiled on the basis of collected materials and unique exhibits by scientists of the Ternopil Regional Museum of Local Lore Igor Gereta and Ostap Cheremshinsky. The exposition of the museum is located in eight rooms and foyers, four of which are a story about the life and scientific activity of the Ukrainian writer, ethnographer, folklorist, literary critic, linguist, Slavic scholar, historian, art critic, translator, publisher – publicist, public figure, public figure.

Key words: *Exhibits, memorial things, books, collections, manuscripts.*
